

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕
สิ่งที่หาได้ยากในโลก

สิ่งที่หาได้ยากในโลกของเรานี้ท่านกล่าวไว้ ๔ ประการ หนึ่ง กิจโจ พุทธามุขปาโท การอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าเป็นของยาก สอง กิจโจ มนุสสุปฏิลากโ มนุษย์นี้เกิดได้ยาก กว่าสัตว์ เราเกิดเป็นมนุษย์นี้นับว่าเป็นบุญลาภของเรา สาม กิจฉ มัจจานชีวิติ ชีวิตเป็นของที่ตายได้ง่าย ความเจริญรุ่งเรืองยี่ดยาวของชีวิตนี้หาได้ยาก แต่การตายนั้นตายได้ง่าย และรวดเร็ว จึงเป็นของที่หาได้ยากในความเป็นอยู่แห่งชีวิตของมนุษย์ ตลอดชีวิตของสัตว์ วันหนึ่ง ๆ เสียงภัยเสียงเวรเสียงเป็นเสียงตายอยู่ตลอดเวลาทุกลมหายใจ ไม่งั้นตายได้จริง ๆ สี่ กิจฉ สทุมมุตสวานิ การได้ฟังธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นของที่หาได้ยาก เพราะธรรมไม่ได้เกิดง่าย มีง่าย ปรากฏง่ายเหมือนสิ่งทั่ว ๆ ไป พระพุทธเจ้าไม่มาอุบัติ ธรรมก็ไม่อุบัติ ธรรมก็ไม่ปรากฏแก่โลก ธรรมจะปรากฏขึ้นแต่ละครั้งต้องเป็นเวลานานชั่วพุทธันดรหนึ่ง ๆ พร้อมกับพระพุทธเจ้าอุบัติแต่ละพระองค์

ยากข้อที่หนึ่ง คือการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้านั้นเป็นของยาก เพราะพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ที่จะอุบัติขึ้นมานั้น ไม่ใช่อุบัติขึ้นอย่างง่ายตายเหมือนสัตว์และมนุษย์ทั่ว ๆ ไป เกิดกัน มนุษย์และสัตว์ทุกประเภททุกภพทุกภูมิที่เกิดกันนั้น เกิดได้ง่ายและเกิดได้ทุกแห่ง ทุกหน เกิดได้ทุกเวลาในที่ ในน้ำบนบก ตามภพภูมิต่างๆ มากต่อมากไม่มีประมาณ เกิดได้ทั่วไป วันหนึ่ง ๆ ก็หมื่นก็แสนก็ล้านชีวิต เกิดกันจนนับไม่ถ้วน เกิดได้ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ ลูกแม่หนึ่ง ๆ เกิดได้ตั้งหลาย ๆ ตัวและหลายสิบหลายร้อยหลายพันตัว แต่พระพุทธเจ้าจะ มาอุบัติแต่ละพระองค์นั้นยากแสนสาหัส บารมีที่สนับสนุนพอจะมากเกิดเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น ตามที่ท่านกล่าวไว้ในหลักธรรมว่า ๔ อสงไขยบ้าง ๘ อสงไขยบ้าง กำไรแสนมหากัป นั้นฟังซิ

อสงไขย คือการนับไม่ได้ ๆ ไม่รู้กี่ครั้ง เช่น เรานิยมนับไปจนถึงล้านแล้ว เลยจากนั้น ไปก็นับไม่ได้ ต้องกลับมานับหนึ่งถึงล้านอีก เป็นหนึ่งล้าน สิบล้าน ร้อยล้าน พันล้านอย่างนี้ โดยถือเอาหลักล้านเป็นช้อยติ ท่านว่าอสงไขย ๆ หมายถึงว่านับไม่ได้ ไม่รู้กี่หน เช่นเดียวกับ เรานับถึงล้านแล้วนับใหม่ได้ร้อยล้าน สองร้อยล้าน พันล้าน หมื่นล้าน คือเอาล้านนั้นเป็น จุดสุดท้าย นับเลยจากนั้นไปไม่ได้ จึงต้องย้อนมานับใหม่เป็นพัน เป็นหมื่น เป็นแสน เป็น ล้าน เป็นล้าน ๆ นั้น มายุติกันอยู่ที่ล้าน นี้คำว่าอสงไขยก็เหมือนกัน พอไปถึงอสงไขยแล้ว หยุด นับใหม่ ๆ ถึงอสงไขยแล้วก็หยุด โดยถือเอาอสงไขยเป็นจุดสุดท้าย

พระพุทธเจ้าทรงสร้างพระบารมีมา ๔ อสงไขย คือนับไม่ได้ถึง ๔ หน กำไรยังแสนมหากัป ฟังซิ นี่ละกว่าจะมาอุบัติแต่ละพระองค์ ๆ เพราะกิเลสเป็นสิ่งที่หนาแน่นยิ่งกว่าแผ่นดินทั้งแผ่นดิน ยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูก มันปิดหัวใจสัตว์ให้อยู่ด้วยความมืดบอด เกิดตายด้วยความมืดบอด ทำอะไร ๆ ด้วยความมืดบอด ไม่ได้ทำด้วยความรู้แจ้งเห็นจริงพอที่จะพ้นจากทุกข์จากภัยจากเวรไปได้เลย เรียกว่าหลับตาทำ หลับตาไปเกิด หลับตามาเกิด เวลาจะตายก็หลับตาทาย หาช่องทางไปด้วยความปลอดภัยไร้ทุกข์ไม่ได้ นอกจากนั้นยังหาสติตั้งหาคุณงามความดีไม่ได้ ธรรมแทรกเข้าไม่ได้ มีแต่กิเลสตัวพาให้มืดบอดปิดบังไว้และลากจูงไปเหมือนวัวเหมือนควาย นี่เป็นคติธรรมตาของสัตว์โลก ไม่ว่าท่านว่าเราเหมือนกันหมด

เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาต้องแหวกว่ายสิ่งที่มีมืดดำทั้งหลายนี้ ด้วยพระบารมีที่ทรงสร้างมาด้วยความอุตสาหะพยายาม จึงได้โผล่ขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ เพราะฉะนั้น จึงนานแสนนานกว่าพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะได้อุบัติขึ้นมาในโลกโลกกันตะนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์อุบัติขึ้นมา ทรงนำแสงสว่างแห่งธรรมมาด้วย พระอาทิตย์ร้อยดวงพันดวงส่องสว่างแห่งธรรมไม่ได้ พระอาทิตย์มีกี่ร้อยกี่พันดวงจะส่องแสงสว่างลงได้แต่สถานที่แจ้งเท่านั้น ที่มีที่กำบังพระอาทิตย์ส่องไม่ถึง แต่พระเมตตากรุณาพระปรีชาญาณธรรมของพระพุทธเจ้านั้นทรงส่องได้ทะลุปรุโปร่งไปตลอดทั่วถึง ไม่ว่าได้น้ำบนบก บนฟ้าอากาศ นรกมีก็หลุมก็ขุม พระองค์ทรงแทงทะลุไปหมดด้วยพระปรีชาญาณคือปัญญาญาณ

นตฺถิ ปัญญา สมาอาภา แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญาไม่มี พระอาทิตย์ถ้าเทียบกับพระปัญญาญาณของพระพุทธเจ้าแล้วก็ไม่มีความหมาย พระอาทิตย์ก็ร้อยก็พันดวงก็ไม่มี ความหมาย สู้พระปัญญา พระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าไม่ได้ พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้สั่งสอนสัตว์โลก ทรงมีธรรมประกอบพร้อมสรรพสมบูรณ์บริบูรณ์ จึงได้มาเป็นพระพุทธเจ้าสั่งสอนสัตว์โลกได้เต็มภูมิศาสดา

สามแดนโลกธาตุนี้ไม่มีใครมีเมตตาเสมอพระพุทธเจ้าในทางความสงสารสัตว์โลก พูดถึงความบริสุทธิ์ที่สุดส่วนไม่มีใครเสมอเหมือนได้ เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็ทรงมีพระกำลังอันเอกมารื้อชนสัตว์ ตั้งแต่วันตรัสรู้แล้วจนกระทั่งวันปรินิพพาน บางองค์มีอายุถึงแปดหมื่นปีก็มี พระพุทธเจ้าบางองค์หกหมื่นปี สี่หมื่นปี ลดลงตามลำดับ จนถึงพระพุทธเจ้าของเราอายุแปดสิบปี องค์ใดมีอายุยืนนานเท่าไรก็ทำประโยชน์ให้แก่โลกได้นานเท่านั้น คำว่าทำประโยชน์ให้แก่โลก ก็เหมือนกับพระพุทธเจ้านำลำเภาลำใหญ่หรือยานลำใหญ่มาวางลงที่มหาสมุทร ได้แก่มหาสมมุติทานิยม ที่เป็นสถานที่กล่อมใจสัตว์โลกให้ลุ่มหลง รื่นริงบันเทิงลิ้มเป็นลิ้มตายอยู่เรื่อยมา ไม่เสาะแสวงหาทางออก

พระพุทธเจ้าทรงนำยานอันใหญ่โตมาวางลงท่ามกลางมหาสมุทรมหาสมุทรนิมิตินิยม ชาวพุทธเราต่างคนก็ต่างเกาะเรือลำใหญ่คือศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้ที่ตามทันพระพุทธเจ้าก็มี เช่น พระอรหันต์อรหันต์ที่บรรลุผลนิพพานเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาในโลกเรื่อยมานี้ นี้เรียกว่าตามเสด็จพระพุทธเจ้าทัน นอกนั้นก็ก็เป็นพระอนาคา เป็นพระสกิทา เป็นพระโสดา เป็นกัลยาณปุถุชน เป็นผู้มีศีลมีธรรม สรุปลงแล้วก็คือ ชาวพุทธเราได้เกาะเรือใหญ่ของพระพุทธเจ้า ที่ได้มาตรัสรู้และสั่งสอนแต่ละพระองค์ ๆ นั้น ให้ผ่านพ้นไปจากโลกโลกันตนรก คือ ความทุกข์ทรมาน ความมืดแปดด้านนี้ไปได้เป็นลำดับลำดับตามมีจำนวนมากมายไม่อาจคณนาได้ เฉพาะพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ที่มาประกาศธรรมสอนโลก เพราะฉะนั้น การที่อุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าจึงเป็นของที่ทำได้ยากมาก ไม่ใช่อุบัติขึ้นอย่างง่าย ๆ เหมือนสัตว์สาราสิงต่าง ๆ เกิด-ตายกันจนน่าเอือมแต่ไม่มีใครสามารถช่วยใครได้ เราที่จะเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ก็ต้องพร้อมด้วยคุณงามความดีที่พอจะเป็นมนุษย์ได้ จึงได้มาเกิดเป็นมนุษย์

ประการที่สามก็ชีวิตความเป็นอยู่ของเราในวันหนึ่ง ๆ นั้นต้องมีการเยียวยารักษา บำรุงตลอดเวลา ไม่อย่างนั้นมันจะตายจริง ๆ ชีวิตมันคอยแต่จะแตกจะดับ ที่โลกวุ่นวายกันทุกหย่อมหย้าก็เพราะต่างเสาะแสวงหาเครื่องบำรุงรักษา เพื่อให้ชีวิตลมหายใจคงอยู่ได้ สืบไปนั่นแล ไม่งั้นก็ตายจริง ๆ

กิจฉั สทุมมุสสุสนิ การได้ยินได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้านั้นเป็นของยาก ฟังซิทำไมจึงเป็นของยาก ก็เพราะถ้าพระพุทธเจ้าไม่ได้อุบัติขึ้นมา ไม่ได้แสดงธรรมะเหล่านี้ไว้แล้ว สัตว์โลกจะไม่ได้ยินเลยในคำว่า บาปเป็นยังไง ทั้ง ๆ ที่บาปมีอยู่ในโลก บุญเป็นยังไง ทั้งที่บุญมีอยู่ในโลก สัตว์ทั้งหลายไม่รู้ไม่เคยได้ยิน นรกเป็นยังไง ทั้งที่นรกมีอยู่ เหล่านี้สัตว์ทั้งหลายจะไม่ได้ยินเพราะไม่มีผู้มาบอก ไม่มีใครรู้ไม่มีใครเห็น จึงไม่มีใครสามารถบอกได้ว่า นรกมีเท่านี้ขุมเท่านี้ขุม เป็นความแผดเผาขนาดไหนนรก นรกขุมหนึ่งมีความแผดเผาขนาดนั้น ขุมที่สอง ที่สาม ที่สี่มีความแผดเผาขนาดนั้นตามลำดับ ตามแต่อำนาจแห่งกรรมของสัตว์ที่ทำไว้

สัตว์ตัวใดที่ทำกรรมไว้มากน้อยเพียงไร ก็ต้องไปตกนรกหมกไหม้ตามกรรมของตน นรกแต่ละขุมมีความแผดเผาต่างกัน คำสอนเช่นนี้ก็ไม่มี ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ได้อุบัติขึ้นมาและแสดงบอกไว้ จะไม่มีใครรู้ใครเข้าใจบาป บุญ นรก สวรรค์ พรหมโลกและนิพพานกันเลย เพราะไม่มีธรรมแสดงไว้ การได้ฟังธรรมเป็นของยาก เพราะไม่มีธรรมให้ได้ฟังเสมอไป เนื่องจากธรรมอุบัตียากเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าอุบัตียากนั่นแล

สัตว์โลกที่อยู่กันก็อยู่ด้วยความมืดบอด ก็กับที่กัลป์ก็อยู่อย่างนี้ เหมือนมดโต่ขอบดั่งนั้นแหละ ไต่ไปไต่มาแล้วก็มาถึงขอบเก่า ก็ไต่ไปไต่มาเข้าใจว่าเป็นของใหม่ไปเรื่อย ตื่น

ทางหู ทางตา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย อะไรเข้ามาสัมผัสตื่นไปหมด เข้าใจว่าเป็นของใหม่ เรื่อยไปทั้งที่มีแต่ของเก่าเต็มโลกดินแดน เพราะไม่มีปัญญาหยั่งทราบเหตุผลต้นปลาย พอจะยึดถือเอาเป็นหลักเกณฑ์ได้ เพราะไม่มีธรรมชี้แนะไว้ แม้แต่มีคำสอนทุกวันนี้มันยังไม่ฟังจะว่าไง เพราะกิเลสมันหนา จึงชอบฟังกันแต่เรื่องกิเลส ฟังได้จนวันตายไม่มีเบื่อ ปล่อยใจให้มันจุดมันลากไปอยู่ทำนองนั้น มนุษย์เราจึงไม่มีโอกาสรู้ธรรมได้ง่าย ๆ พระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้ประเสริฐก็ประเสริฐสำหรับพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่เรานั้นก็เหลวอยู่ตลอดมาและยังเหลวตลอดไปด้วย ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นของประเสริฐก็ประเสริฐเฉพาะธรรม เรายังก็ด่าปีเหมือนถ่านไฟนั้นแล ยาเป็นของดีสำหรับรักษาโรค หมอดีในการรักษาคนไข้ ก็ดีแต่หมอดีแต่ยา แต่คนไข้ไม่สนใจกับยากับหมอ แล้วมันก็ไม่มีความประโยชน์อะไรสำหรับคนไข้รายนั้น เรายำให้เป็นคนไข้ประเภทนั้นถ้าไม่ยอมตายเร็วผิดโลกทั่วไป

เราเกิดมาในท่ามกลางแห่งพระพุทธศาสนา เป็นของเลิศของประเสริฐเหมาะสมอย่างยิ่งแล้วในชีวิตและภูมิมนุษย์เรา พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์มาตรัสรู้ที่แดนมนุษย์นี้ทั้งนั้น ไม่ได้ไปตรัสรู้ในเทวโลกเทวบุตรเทวดา อินทร์พรหมที่ไหนเลย ทรงเห็นว่าแดนมนุษย์นี้เป็นแดนและภวณะที่เหมาะสมอย่างยิ่ง พระองค์จึงได้มาตรัสรู้แดนมนุษย์ทุก ๆ พระองค์ การฟังธรรมว่าเป็นของยาก เราทั้งหลายก็ได้เกิดมาท่ามกลางแห่งธรรม บุญก็ได้ ยิน บาปได้ ยิน นรกได้ ยิน สวรรค์ได้ ยิน นิพพานก็ได้ ยิน จนชินใจจากธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นแต่เพียงกิเลสจะอำนวยให้หรือไม่ มันจะยอมให้เราเชื่อความจริงจากพระพุทธเจ้าหรือไม่ เพราะกิเลสมันปลอมร้อยเปอร์เซ็นต์ ย่อมกระซิบแต่ของปลอมเข้าหัวใจมนุษย์ตลอดเวลา กิเลสทุกประเภทปลอมร้อยเปอร์เซ็นต์ ธรรมทุกประเภทจริงร้อยเปอร์เซ็นต์ จึงเดินสวนทางกันเรื่อยมาแต่ไหนแต่ไร

กิเลสเป็นข้าศึกของธรรม เพราะฉะนั้น กิเลสจึงต้องต่อสู้กับธรรม ลบล้างธรรม ธรรมว่าเป็นของจริง กิเลสหาว่าเป็นของปลอม ทั้ง ๆ ที่กิเลสมันจอมปลอมมันแลมันอาย ธรรมของจริงเมื่อไร ถ้าจะว่าลัทธิ ลัทธิหนึ่งจริงร้อยเปอร์เซ็นต์ ลัทธิหนึ่งปลอมร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าหากจะพูดถึงลัทธิก็ลัทธิปลอม กิเลสที่มันเป็นลัทธินิสัยปลอม มันจะหาความจริงมาจากไหน กระจกพลิกแพลงออกในแง่ใดมุมใดมีแต่แง่โกหกหลอกลวงทั้งนั้น มันอยู่ได้ด้วยการหลอกลวง มันอยู่ได้ด้วยการโกหก จำพวกกิเลสนี้ คือกิเลสภายในใจของสัตว์เอ๋ย ถ้าจะแยกเป็นส่วนบุคคล จะแยกออกเป็นลัทธิก็ลัทธินี้เป็นลัทธิที่ปลอมเต็มตัว หลอกล่อเต็มพุง ไม่มีคำว่าจริงมาพูดให้ใครฟังเลย มีแต่หลอกลอนอยู่ตลอดเวลา ต้มตุ๋นตลอดเวลา นั่นท่านจึงเรียกว่าลัทธิปลอม เป็นข้าศึกต่อความสงบสุขของส่วนรวม

ศาสนาเป็นของจริง จริงตลอดเวลา อย่างเช่น นรกมีจริง สวรรค์มีจริง ก็เช่นเดียวกับ ตะรางมีจริง เรือนจำมีจริงนั้นแหละ ใครไม่เชื่อก็ลองดูซิ ไปฉกไปลักไปปล้นสะดมดูซิ

ส่วนมากคนเราเชื่อตัวเองนั่นแหละ เวลาไปฉกไปลักเขาก็เข้าใจว่าเขาจะจับไม่ได้ เราว่าเราเป็นคนและเก่งกว่าคน เหมือนว่าคนทั่วโลกเป็นหมูไปหมด พอเวลาถูกจับได้แล้วก็คน ๆ นั้นแหละ คนเก่ง ๆ นั้นแหละไปติดคุกติดตะราง ชื่อมันนายดีก็มี นายบุญก็มี นางสาวรค์ก็มี นายพรหมก็มีอยู่ในเรือนจำนั้นนะ ไม่มีชื่อต่ำ ๆ เช่นนายบาป นายนรกเป็นต้น ไม่มีเลยในนั้นนะ นายโง่ก็ไม่มี มีแต่นายปัญญา นายฉลาด นายบัณฑิตโน่นแหละ

เวลาเราถามทำไมแกจึงได้มาติดคุกติดตะรางอย่างนี้ละ แกก็มีชื่อถึงขนาดนั้น ชื่อว่า นายบุญ แกทำไมจึงมาติดคุกติดตะราง แกก็ชื่อนางสาวรค์ทำไมจึงได้มาตกนรกทั้งเป็น อย่างนี้ละ แกชื่อนายพรหม พรหมต้องอยู่ชั้นสูง ๆ นี่ตะรางไม่ใช่พรหม แกมาอยู่ทำไม “เขาหาว่าผมขโมยของเขา” วังนั้นนะ แล้วแกขโมยเขาจริงหรือ “ขโมยจริง ๆ ละคร้าบ” หมดทำลาย เห็นไหม นั่นละ ตัวเก่ง ๆ นั่นละเขาจับได้ กลายเป็นคนขี้คุกเคลื่อนอยู่นั้น

นี่ก็เหมือนกัน อย่าว่าตนเก่งกว่าธรรมของพระพุทธเจ้า อย่าว่าตนเก่งกว่าครู กิเลส มันหลอกให้ว่าเราเก่งต่างหาก กิเลสมันก็มีได้เก่ง เราผู้ถูกหลอกจึงไม่มีอะไรเก่ง มันหลอกให้เราตกนรกทั้งเป็น อะไรที่ธรรมว่าดี มันว่าไม่ดี กิเลสนะ ธรรมว่ามี มันว่าไม่มี กิเลสมันลบไปหมด ศาสนธรรมอุบัติขึ้นในโลกก็เพื่อบุกเบิกเพิกถอนสิ่งจอมปลอมทั้งหลายเหล่านี้ ออก ให้เราทั้งหลายได้ทรงอรรถทรงธรรมในหัวใจ ใจจะได้ตีวันตีคืนไปเรื่อย ๆ จะมีหวังความสุขความเจริญดังโลกผู้ดีทั้งหลายประสบกัน

วันนี้ได้พูดถึงเรื่องธรรมสี่ประการ ธรรมหายาก พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกเป็นของหายากหนึ่ง มนุษย์นี้เป็นของที่เกิดได้ยากยิ่งกว่าสัตว์ทั้งหลายหนึ่ง ชีวิตของมนุษย์ก็เป็นสิ่งที่หาได้ยากหนึ่ง การที่ได้ยินได้ฟังธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ หรือแต่ละครั้งละคราวเป็นของหายากหนึ่ง เป็นของหายากสี่ประการด้วยกัน

สำหรับเราได้เกิดขึ้นในท่ามกลางแห่งธรรมอยู่แล้ว อยู่ที่ไหนก็มีแต่อรรถแต่ธรรม ในบ้านก็ฟังได้ทั้งวิทยุทั้งโทรทัศน์ จะไปวัดไปวา ก็ฟังได้ทั้งนั้น ตามตำรับตำรามิไม่อดไม่อัน นอกจากขี้เกียจเสียอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จึงให้ทราบว่าคุณขี้เกียจนั้นคือข้าศึกของธรรม เวลาจะไปวัดไปวา กิเลสตัดแข้งตัดขา ตีหู ตีตา ตีหัว ตีอวัยวะต่าง ๆ ไปหมด ให้เจ็บท้องปวดศีรษะ ปวดตามเนื้อตามตัวท้ออวัยวะไม่อาจไปได้ อะไร ๆ ไม่เจ็บไม่ปวดก็หาเรื่องปวดขึ้นมา กิเลสมันหาเรื่องมันไม่ยากให้เข้าวัดเข้าวาบำเพ็ญศีลธรรม กลัวจะหนีจากอำนาจของมัน เพราะธรรมนี้จะต้องยื้อแย่งแข่งดีกับกิเลสเสมอไป เมื่อเวลาเราจะมาสู่ธรรมสู่ธรรม ฟังเทศน์ฟังธรรมจำศีลให้ทานภาวนา กิเลสมันไม่พอใจ มันจึงต้องขัดต้องขวาง นั่งอยู่เฉย ๆ เมฆ ๆ รวากับคนสั้นท่าตาเหม่อลอย หรือนั่งเพลิดเพลิดกับเรื่องตลกกว่ากับคาวโลกีย์อันเป็นเรื่องของกิเลสล้วน ๆ ไม่เป็นไร นั่งที่ขี้โง่ก็ได้ไม่เจ็บไม่ปวดอวัยวะ แต่พอจะ

นั่งภาวนาเหมือนขาจะหัก แข็งขาเดินไปเดินมาตามปกติก็เดินได้สะดวก แต่เวลาจะเดินเข้าวัดฟังธรรมจำศีล ขา มันจะหัก มันเจ็บมันปวดไปหมด ถูกกิเลสตีเอา ๆ

สมบัติเงินทองข้าวของมีมากน้อย เวลาจะจับจ่ายแบบสุรุ่ยสุร่ายนั้นไม่มีคำว่าสถานที่ที่จอดที่แวะ ไม่มีคำว่าพอดี ไหลไปเลยเหมือนกับน้ำกับท่า มันไหลไปได้อย่างคล่องตัว ถ้าเป็นสิ่งที่กิเลสพาให้ไหล ถ้าเป็นสิ่งที่กิเลสต้องการหมดเท่าไรเป็นหมด ยิ่งเท่าไรช่างมัน เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ถ้าเป็นเรื่องของกิเลสแล้วไม่มีคำว่าถอย คำว่าพอแล้ว ๆ ไม่มี แต่พอจะแยกออกมาทางด้านศีลธรรมอย่างนี้ไม่ได้ กิเลสมันขัดมันขวาง มันหวงไม่ยอมให้ทำ ไม่ยอมให้ทาน บาทหนึ่งก็จะสิ้นจะเปลืองจะหมด เราก็ตาย แม้อีหนูก็จะตาย พ่ออีหนูก็จะตายไปหมดนั่นแหละ บทเวลาเข้าโรงบ้ำโรงบาร์ พ่ออีหนูก็รีน แม่อีหนูก็เริง สมบัติเงินทองในกระเป๋าที่ดินหาที่ออกเพื่อไปชมโรงบ้ำโรงบาร์กับเจ้าของจะว่าไง

แล้วยิ่งเล่นบัตรเล่นเบอร์เล่นบ้านี่เข้าอีกด้วยแล้ว เอ้า มีเท่าไรเป็นเทมันเลย ถึงไหนถึงกัน เมื่อคืนนี้ฝันว่าไงเฒ่า เสียงสองเฒ่าผิวเมียถามกัน ฝันว่าไง อู๊ย เมื่อคืนฝันว่ามีคนเอาของดีมีค่ามาให้เรา อู๊ย มันจะออกเลขนั้นนะเฒ่า ออกเลขนั้นนะ เอ้า ถ้ายังงั้นเทมันเลยมีเท่าไรเฒ่า ไม่ต้องรอ เวลาจะรวยรอไปทำไม โภยอ้าวเดี๋ยวนี่เป็นไร ถึงเวลาเลขออก เป็นยังงัย โอ๊ยผิดเลขตัวเดียวเท่านั้นละเฒ่า เอ้า ๆ เฒ่าเอาอีกมันผิดเลขตัวเดียว ส่วนชื่อเลขไม่ถูกเงินหมดไปเท่าไรไม่ได้ว่านะ ที่ซื้อไปแล้วมันหมดไปเท่าไรไม่ว่าไม่คิดกัน คิดแต่จะร่ำรวยทำเดียว

ซื้อที่ไรก็ผิดเลขตัวเดียวเท่านั้น เอ้า เอาอีก ๆ แล้วจะเอาอะไร เงินมันหมดแล้วไม่มีค้ำในกระเป๋า เอ้า ควายไอ้ตู้เรานั้นยังตัวหนึ่ง ขายเสียได้เงินมาแล้วเอามาซื้อเลขอีกนะเฒ่า นะ เลขผิดตัวเดียวอีก ไอ้ตู้หมดไปทั้งตัว ผิดเลขตัวเดียวอีก หมดไปทั้งไอ้ตู้ หมดไปทั้งสมบัติเงินทองในบ้าน ผิดเลขตัวเดียวอยู่นั้นแหละ สุดท้าย นาเรว่าไงเฒ่านะ เอ้า เอานาไปขาย ฟาดใส่เลขอีก เป็นยังงัยเฒ่าวันนี้ โอ๊ย ผิดเลขตัวเดียวอีกเฒ่า นาไปทั้งทุ่งทั้งแปลงผิดเลขตัวเดียว ๆ นี่คือการพอใจทำ เข้าใจไหม คนเราลงได้พอใจเสียอย่างเดียวเป็นถึงไหนถึงกัน ดังเขาซื้อเลขท้ายลอตเตอรี่นั้นแล เงินทองหมด ไร่นาสาโทหมด วัวควายในคอกหมดยังไม่ถอย ถ้าเป็นเรื่องอบายมุขอบายภูมิมันพอใจ เพราะจิตเป็นอบายมุขอบายภูมิเต็มตัวอยู่แล้ว

นี่กิเลสมันมีอำนาจเรื่องอำนาจบนหัวใจมนุษย์ มันจึงสร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ ไปที่ไหนทุกหย่อมหญ้ามีแต่ความทุกข์ความลำบาก เวลาถามมีแต่คนหาความสุข ความเจริญ มันหาความสุขความเจริญอะไรกัน ก็ต่างแสวงแต่ันรกมันก็ไปเจอตั้งแตันรกอเวจีนะซิ ทำไมจึงไปเจออย่างนั้น ก็เพราะการชวนชวยมันเป็นไปตามเรื่องของกิเลส ความอยากไม่มีเมืองพอ ความโลกก็ไม่เมืองพอมันถึงได้เจออย่างนั้น ถ้าพูดถึงท้องถึงพุง

เล่า ฟุงก็ฟุงน้อย ๆ แต่หัวใจที่บรรจุความโลภไว้นั้นมันใหญ่มันโตเกินมนุษย์มาเดินดินกินข้าวทั้งหลาย ได้เท่าไรไม่พอ เหมือนกับคน ๆ หนึ่งตายไม่เป็น รวากับจะเหาะเหินเดินบนฟ้าอากาศ ความตายไม่อาจเอื้อมเข้าถึงตัวได้ เมื่อถึงกาลก็ตายเหมือนคนทั้งหลายนั้นแล

เวลาตายแล้วก็คนนั้นจะไปเผาคน ฟืนนั้นจะไปเผาคน เงินทองข้าวของ ความโลภมาก ๆ นั้นมันไม่ได้มาเผาคนแหละ มีแต่คนนั้นแลอยู่ด้วยกัน สุขทุกข์ก็คนนั้นแลดูแลกัน คนนั้นแลเป็นที่ฝากผีฝากไข่กัน เจ็บไข้ได้ทุกข์ก็มีแต่คนนั้นแลดูแลรักษากัน คนนั้นแลเป็นที่พึ่งเป็นที่พึ่งตายกันได้ยิ่งกว่าสิ่งใดในโลกมนุษย์เรา เวลาตายก็คนนั้นแลเผาศพกัน ความโลภ ความเอารัดเอาเปรียบ ความคดโกงริตไถ มันไม่มามองหน้าแหละ ดังนั้น คนเราจึงควรรักกันดีกว่าชังกัน

เพราะฉะนั้น การอยู่ด้วยคนจึงเป็นของสำคัญ ขอให้ทุกท่านได้นำไปพิจารณาอยู่กับอะไร ๆ ก็ตาม อยู่สถานที่ใดก็ตาม อยู่กับเรื่องอะไรกับวัตถุหรือสมบัติใดก็ตาม สู้อยู่กับคนไม่ได้ สถานที่มีคนอยู่ด้วยย่อมมีความผาสุกเย็นใจ อยู่กับคนทั้งเป็นทั้งตาย อยู่ได้สนิทจิตใจและอบอุ่นกว่าอยู่กับอะไรในโลก เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็คนนั้นจะไปถามข่าวคราว สุขทุกข์ทั้งหลาย ไปเยี่ยมยามถามทุกข์สุขติดกัน อยู่กับคนเป็นความผาสุกเย็นใจยิ่งกว่าอยู่กับสิ่งใด ๆ เพราะฉะนั้น จึงควรเห็นความอยู่กับคนเป็นของมีคุณค่าสาระทางจิตใจ และเห็นอกเห็นใจกัน และมองดูหัวใจเขากับหัวใจเราว่ามีคุณค่าเสมอกัน ไม่ดูถูกเหยียดหยามกัน อยู่ด้วยกันในฐานะผู้มีใจสูง มีใจเป็นธรรมต่อกันทั้งเด็กผู้ใหญ่ ตลอดฐานะมีหรือจนให้ถือ เป็นสมบัตินอกกาย อย่างนำเข้ามาเป็นเครื่องดูถูกเหยียดหยามกัน ควรถือหัวใจเป็นสำคัญกว่าอื่น ๆ มนุษย์เราอยู่ด้วยกันได้สนิท

เมื่อต่างคนต่างมีคุณค่าเท่ากัน มองกันในแง่เหตุผล มองกันในแง่ให้อภัย มองกัน ในแง่เมตตาสงสาร มองกันในแง่แห่งความเสมอภาคต่อกัน แห่งความเป็นมนุษย์มีชีวิตชีวาด้วยกัน มนุษย์เราเมื่อต่างคนต่างมองกันในแง่ดังกล่าวมาแล้ว ก็ชื่อวามมนุษย์อยู่ด้วยกัน เป็นผาสุก มีเท่าไรก็อยู่ด้วยกันได้ไม่เป็นภัยต่อกัน แต่ถ้ามองกันในแง่เห็นแก่ตัวและแง่ อับมงคลดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นภัยต่อกันไม่มีใครเกินมนุษย์ มนุษย์เป็นภัยต่อกันมาก เพราะมนุษย์ฉลาด ทำอะไรทำได้อย่างแหลกอย่างเหลวอย่างละเอียดเลียดเย็น ทั้ง ๆ ที่สัตว์ทั้งหลายทำไม่ได้มนุษย์เราทำได้ เพราะมนุษย์มีความฉลาดกว่าสัตว์ มนุษย์จึงทำได้ทุกอย่างที่จะทำ

ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีศีลธรรมเป็นเครื่องสนับสนุนมนุษย์ เป็นเครื่องดำเนินทางความประพฤติหน้าที่การงาน อธิษาศัยใจคอ มีศีลมีธรรมเป็นเข็มทิศทางดำเนิน เพราะศีลธรรม เป็นสิ่งที่ร่มเย็น เป็นสิ่งที่ให้ความอบอุ่น เป็นสิ่งที่ให้ความถูกต้องแม่นยำแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม ผลเป็นความสงบสุขเย็นใจโดยทั่วกันในสังคมแห่งสุภาพชน

ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่เคยทำโลกให้เสียหายล่มจมแต่ไหนแต่ไรมา ท่านจึงตรัสไว้ว่า สวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว ชอบทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะทางฆราวาส ไม่ว่าจะทางพระ พระเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมหลักวินัยตามเพศของตน ก็มีความสุขความสบายเย็นอกเย็นใจ ตั้งแต่พระที่เริ่มบวชจนถึงชั้นมหาเถระ เพราะอำนาจแห่งศีลแห่งธรรมเข้าชำระสะสางสิ่งสกปรกโสภณภายในใจ คือความโลภอันเป็นความสกปรกอันหนึ่ง ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหาแต่ละอย่าง ๆ มันเป็นของสกปรกและเป็นพิษเป็นไฟ แต่ละอย่าง ๆ เมื่อนำธรรมะนำวินัยเข้าไปแก้ไขเข้าไปตัดแปลง เข้าไปชะล้าง สิ่งเหล่านี้ก็ค่อยจางลงไป จิตใจก็มีความสว่างผ่องแผ้วสงบร่มเย็นขึ้นมา จากพระธรรมดากลายเป็นพระอริยะขึ้นมาได้เพราะศีล เพราะธรรม เพราะการประพฤติปฏิบัติ พระอริยะเป็นยังไง อริยะก็ตั้งแต่พระโสดา สกิทา อนาคา อรหันต์ จะนอกเหนือไปจากหลักธรรมหลักวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้ว ด้วยดีนี้ไม่ได้เลย

ที่นี้ฆราวาสเราไม่สามารถที่จะปฏิบัติแบบพระได้ เราก็ปฏิบัติแบบฆราวาสสิ เราเป็นฆราวาสเป็นอะไร ฆราวาสไม่สมควรที่จะหาความสุขแก่ตนได้หรอก ฆราวาสก็คน พระก็คน ศาสนาสอนคน ความมุ่งหมายของเราเป็นยังไงจึงจะปฏิบัติตามศาสนาเพื่อความสงบสุขแก่ตนไม่ได้ ศาสนาสอนให้เป็นคนดี เราก็คน เกิดขึ้นมาก็เกิดขึ้นมาในท่ามกลางของมนุษย์ เรามีบุญวาสนาแล้วที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ถ้าไปเกิดเป็นสัตว์แล้วเดือดร้อนที่สุดเลย แต่เรานี้เกิดเป็นมนุษย์ แล้วทำไงถึงจะรักษามนุษย์เรานี้ให้ดีให้เป็นผู้มีศีลธรรมไม่ได้ ศีลธรรมเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์มีความร่มเย็นเป็นสุขทางจิตใจ ตัวเองก็เย็นคนอื่นก็เย็น นอกจากศีลธรรมแล้วก็ยากที่จะทำให้ความร่มเย็นเป็นสุขได้ ดีไม่ดีจะเป็นพิษเป็นภัยเผาผลาญคนอื่นด้วย แต่ศีลธรรมแล้วไม่เคยเป็นพิษเป็นไฟเผาผลาญผู้ใดให้มีความเดือดร้อนเลย เพราะฉะนั้น ศีลธรรมจึงเป็นของจำเป็นและดีเยี่ยมสำหรับมนุษย์เรา เพราะเป็นภูมิที่เหมาะสมกันอย่างยิ่ง

ตั้งเมื่อตะกี้นี้ก็ได้อาราธนาศีลห้าว่า ปาณา อทินนา กาเม มุสา สุรา เพียงห้าข้อนี้เราก็พออยู่พอกินแล้วสำหรับฆราวาส เราจะไปหาสวรรค์วิมานที่ไหน เราสร้างสวรรค์วิมานขึ้นจากศีลห้านี้ก็พอแล้ว อย่าไปวาดมโนภาพแบบลม ๆ แล้ง ๆ ขึ้นหลอกหลอนตนมันจะเป็นบ้าโดยไม่รู้รู้สึกตัวนะ ถ้าวาดภาพไปตามศีลตามธรรมและปฏิบัติตนตามศีลธรรมที่กล่าวเมื่อสักครู่นี้ เราจะหาความสุขเจอแน่นอน โดยที่ยังไม่ถึงสวรรค์วิมานในแดนสวรรค์ก็ตาม

คำว่า ปาณา คืออะไร ถ้าจะอุปมา ก็เหมือนว่า สัตว์ทั้งหลายมีความโลภความโมโห โทโส เหมือนกับมีมือถือศัตรารู้อยู่เป็นประจำ คอยฆ่าฟัน คอยที่จะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน พอปาณาตีปาตา เวมณี สิกขา เหมือนพระพุทธเจ้ามาแย่งเอาอาวุธอยู่ในมือของสัตว์

ทั้งหลายออกและสั่งสอนว่าอย่าฆ่ากันชั การฆ่ากัน การทำลายกัน การเบียดเบียนกันและกัน เป็นความเลวร้าย ไม่ใช่ของดี อย่าทำ หยุดๆ ความหมายว่าอย่างนั้น ทรงลำทับว่า ฆ่าเรา เป็นยังไง เรารักไหมชีวิตเรา คนอื่นสัตว์อื่นเขารักเช่นเดียวกับเรารักชีวิตเรา ถ้าเรารักชีวิต เราอย่าฆ่าเขาณะ ชีวิตเขากับชีวิตเรามีคุณค่ามีน้ำหนักเท่ากันนั้นแหละ ให้ต่างคนต่างรักษา ความปกติแห่งชีวิตชีวาของกันและกันไว้ ไม่ยั้งชีวิตชีวาของกันและกันให้กำเริบด้วยความ เจ็บความปวด ด้วยความล้มความตายเพราะการสังหารทำลายกัน เพียงเท่านั้นโลกก็อยู่ ด้วยกันเป็นผาสก

อย่าว่าแต่มนุษย์อยู่ด้วยกันเลย สัตว์กับมนุษย์ก็อยู่ด้วยกันได้อย่างสนิทจิตใจไม่ ออกจากมนุษย์ไปไหน เพราะอยู่กับมนุษย์มีศีลธรรมปลอดภัยดีกว่าอยู่กับพวกของตัวและ อยู่โดยลำพัง เพราะมนุษย์มีอำนาจมากสัตว์ทั้งหลายกลัวกัน ถ้ามนุษย์มีศีลธรรมเสียอย่าง เดียว ไม่มีใครที่จะให้ความร่มเย็นแก่กันและแก่สัตว์ได้ยิ่งกว่ามนุษย์เรา การปล่อยวางชีวิต ผากเป็นผากตายต่อกันได้ด้วยความปลอดภัยเป็นสิ่งที่ใครๆ ต้องการทั่วพิภพ ต่างชีวิตต่าง มีความสุขมากเพราะศีลธรรมช่วยรักษา นี้ข้อหนึ่ง

ข้อที่สอง อทินนาทานๆ ของใครแม้มีเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ถือสิทธิ มีความรักความสงวน ถือว่าเป็นของตัวด้วยกันทั้งนั้น สมบัติทั้งปวงที่อยู่ในความครอบครองมีคุณค่าอยู่ที่จิตใจ เป็นสำคัญ แม้เพียงเข็มเล่มหนึ่งก็ตาม คุณค่าของเข็มนี้คืออะไร คือใจ ใจของผู้เป็นเจ้าของ มีคุณค่ามาก ถ้าให้กันเฉยๆ ให้เท่าไรก็ได้ ให้เท่าไรก็เป็นมงคลทั้งสองฝ่ายไม่มีประมาณ ให้ กันเป็นล้านๆ ก็ไม่เป็นไรเพราะให้ด้วยเจตนา ให้ด้วยความยินดี ผู้ให้ก็ยินดี ผู้รับก็รับด้วยความ ยินดี เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย แต่ถ้าฉกฉลัก ถ้าปล้นถ้าสะดมซึ่งกันและกันแล้ว นั้น เป็นการทำลายทรัพย์สมบัติและจิตใจของฝ่ายผู้เป็นเจ้าของอย่างฉิบหายวายปวง ทำลาย สมบัติของผู้นั้นยังไม่แล้ว ทำลายจิตใจเขา ทำให้เกิดความเคียดแค้นและผูกกรรมผูกเวรต่อกัน ดีไม่ดีก็แก้กรรมแก้เวรกันด้วยความเลวร้ายเพิ่มเติมเข้าไปอีก

มนุษย์แก้กรรมแก้เวรกันคือกิเลสแก้กรรมแก้เวรกัน ไม่เหมือนธรรมแก้กรรมแก้เวร ผิดกันอยู่มาก กิเลสแก้กรรมแก้ยังง คือแก้แบบเอาที่น้ำสกปรกไปชะล้างสถานที่หรือวัตถุ ที่สกปรกให้สกปรกยิ่งขึ้น นี่คือการล้างแค้น คือการล้างกรรมล้างเวรซึ่งกันและกันของโลก เป็นเช่นนี้ ของโลกคืออะไร คือของกิเลส คนมีกิเลสสัตว์มีกิเลส การกระทำด้วยความเคียด แค้นต้องเป็นการเพิ่มกิเลสขึ้นเสมอ ยิ่งเพิ่มความสกปรก ยิ่งเพิ่มกรรมเพิ่มเวรขึ้นอย่างไม่มี ประมาณ แต่ทางด้านธรรมะไม่เป็นเช่นนั้น เอาชนะความไม่ดีของเขาด้วยความดีของตน ชะ ล้างสถานที่สกปรกด้วยน้ำอันสะอาด นี่คือธรรมแก้กรรม ปรารชญ์ท่านแก้กันอย่างไร

เพื่อรักษาจิตใจและสมบัติของกันและกันไม่ให้สูญหายและกำเริบลุกลาม พระพุทธเจ้าจึงต้องห้าม อย่า ของเขาเป็นของเขา ของเราเป็นของเรา อย่าไปอาจไปเอื้อม

อย่าไปรุกร้าเอาของกันและกัน นั่นเป็นการยังจิตใจของกันและกันให้กำเริบ ไม่ใช่ของดี ความกำเริบไม่ว่าโรคกำเริบ ไม่ว่าใจกำเริบ เป็นของไม่ดีทั้งนั้น สมบัติมีเจ้าของยิ่งเป็นเรื่องของจิตใจโดยตรง จิตใจกำเริบยิ่งเป็นบ่อนรกอเวจีที่จะเผาผลาญกันได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย อย่าพากันทำ นี่ข้อที่สอง คือ อทินนาทาน จงพากันจำเอาไว้และปฏิบัติตาม สมบัติจะปลอดภัย ดวงใจจะเป็นสุขโดยทั่วกัน

ข้อที่สาม คืออะไร กาเมฯ กาเมเรื่องอะไร ก็เรื่องผัวเรื่องเมียนั่นเองจะเป็นเรื่องอะไรไป มันขัดแย้งอยู่แล้วมิใช่หรือ จะสาธกเรื่องเป็นคติสอนใจให้ฟังเล็กน้อย พากันจำเอาไว้ ก็ไอ้พวกสุนัขหอนอีกทีก็คริกโครมเวลาเดือนเก้าเดือนสิบ (คือเดือนสิงหาคม-กันยายน) เราไม่ว่าอะไรมัน เพราะรู้ว่ามันไม่มีเซตมีแดน ในฤดูมันคึกคะนองแม้แต่หลังคนมันยังเยี้ยวรอดได้ เวลาคนนั่งชุมนุมคุยกันเพลินอยู่นั้น สุนัขคณะใหญ่วิ่งแหกกันมา พอเจอหลังคนมันนึกว่าพุ่มไม้หรือหัวตอกก็ยกสันนิษฐานถูก มันยกขาขึ้นข้างหนึ่งแล้วก็เยี้ยวรอดใส่หลังคนร้อนผ่าวเชียว ก็คนมิใช่หัวตอ พุ่มไม้ ต้องรู้สึกและโดดลุกขึ้น เจ้าสุนัขรู้ว่าเป็นคนกลัวก็เผ่นใหญ่ นั่นฟังเอา นี่เป็นความจริง มีอยู่ที่บ้านตาดนั้นเอง ตัวคนที่ถูกสุนัขเยี้ยวรอดก็ยังเป็นตนเป็นตัวอยู่เวลานี้ แต่อย่าให้ระบุงู้อะ อายแทนหัวตอนั้น

เพียงสุนัขคะนองยังไม่น่าดูน่าชม มันเยี้ยวรดกระทั่งหลังคน เพื่อว่ามนุษย์คะนองจะเป็นยังไง จะไม่ร้ายกว่าสัตว์โน้นหรือ ที่นี้เราเป็นมนุษย์จะทำอย่างสัตว์ไม่ได้ สังคมผู้ดีไม่ยอมรับ จึงควรมีศีลธรรมช่วยรักษา ลำพังเราไม่ไหว จะเยี้ยวรดอะไรก็ไม่อาจทราบได้เวลาราคะตั้นหามันคะนอง

จงเป็นผู้สันโดษมักน้อย มีเพียงผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น เป็นความสงบเย็นในครอบครัว ไม่มีอะไรมายุ่งกวน แม้อีหนูจะไม่เป็นโรคประสาทตาย หรือพ่ออีหนูจะไม่อกแตกตายเพราะแม่อีหนูมีหลายใจ เป็นหญิงกว้างขวางไม่เข้าเรื่อง ไม่เข้าประเพณีอันดีงามของมนุษย์ที่มีสามีภรรยาเป็นหลักแหล่งแล้ว พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ว่า อปฺปิจฺจตา ให้มีผัวเดียว เมียเดียว เราไม่ว่าข้าราชการทหาร ไม่ว่าตำรวจ ไม่ว่าชาวบ้านร้านตลาด บ้านนอกในเมือง มันมีครอบครัวด้วยกันทั้งนั้นแหละ ครอบครัวหนึ่ง ๆ ต้องมีผัวมีเมีย มีผู้หญิงผู้ชายอยู่ด้วยกัน ถ้าไม่มีศีลนี้เป็นเครื่องรักษาแล้ว ไม่มีใครและสัตว์ตัวใดจะทำความวุ่นวายเดือดร้อน ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมยิ่งกว่ามนุษย์เรา มนุษย์นี้ตัวเก่งเชียวแหละ คึกคะนองไม่มีฤดูกาล ไม่มีเพศมีวัย ยิ่งกว่าจำพวกเดือนเก้าเดือนสิบเป็นไหน ๆ ท่านจึงให้มีศีลข้อนี้

อปฺปิจฺจตา ให้มีความมักน้อย ให้มีความยินดีฝากเป็นฝากตาย มีความจงรักภักดีกับสามีและภรรยาของตนเท่านั้น นี่ศีลห้าในข้อที่สาม ข้อนี้ลองเอาไปรักษาซิ คราวเรือนที่เคยนำไฟมาเผากันให้ลูกเป็นเปลวแต่ก่อนที่ยังไม่มีศีลข้อนี้ กับเวลารักษาศีลข้อกาเมนี้แล้ว

ผลเป็นอย่างไร คราวเรือนั้นจะทราบเองว่าไฟนั้นได้ดับมอดไปราวกับปาฏิหาริย์ และอยู่กันด้วยความสำราญราวกับขึ้นสวรรค์ทั้งเป็นนั่นแล

ถ้าศีลข้อนี้ต่างพร้อยลงเป็นยังไง ความสงบสุขในคราวเรือนนั้นต้องต่างพร้อย คราวเรือนนั้นเริ่มหาความสงบไม่ได้ อย่างน้อยก็เริ่มเป็นไฟเผาองเกลบขึ้นมาในครอบครัวมากกว่านั้นแตกกันได้ เพราะเรื่อง มหิจจุตา คือความมักมากทำลายล้างผลาญ เนื่องจากได้หนึ่งแล้วไม่พอกับความต้องการ ได้สองไม่พอกับความต้องการ ได้สามไม่พอกับตัณหาตามืด แล้วเราเคยเห็นไหม ใครที่อยู่ในโลกนี้ที่มาพูดอวดว่า เฮ้ย ข้านี้มีความสุขวะ ข้าได้เมียทำคนขี้มีความสุขมาก แยกไปหามาให้ได้ลิบคนมาแข่งซิ แล้วฉันมีเมียได้ลิบคน ฉันมีผิวได้ร้อยคน ฉันมีความสุขมากนะ ไม่เคยมี มีแต่ก่อพินก่อไฟก่อกอง สิบกอง ร้อยกอง พันกอง เผาเจ้าของและครอบครัวให้แหลกนั่นแหละ เพราะความสุขไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น

ความสุขอยู่ในความรู้จักประมาณ ความเหมาะสม ความยอมรับด้านศีลธรรมเป็นสำคัญ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ความฝากเป็นฝากตายกัน นี่เป็นความสุขของสามีภรรยา นอกจากสามีภรรยามีหลักมีเกณฑ์พึงเป็นพึงตายกันได้แล้ว ลูกเต้าหลานเหลนยังถือเป็นคติตัวอย่างอันดีงามไปใช้อีก บ้านเราก็มีย่อมมีแป่ รู้จักสูงรู้จักต่ำ รู้จักของเขาของเรา โลกนี้ก็เป็นโลกที่สงบร่มเย็น

ถ้าเรามีความสงบร่มเย็นด้วยศีลด้วยธรรมแล้ว สวรรค์เราไม่อยากไปก็ได้เพราะเรามีความสุขสบายดีอยู่แล้วนี่ คนเราที่ระเห่ร่อนย้ายเรือนไปอยู่ที่นั่นที่นี้ก็เพราะที่ ๆ เคยอยู่ที่นี่มันไม่สมบูรณ์ มันขาดตกบกพร่อง การแสวงหาไม่พอยพอกินพอใช้พอสอย ทางโน้นน่าจะดี ทางโน้นน่าจะมีความสุขสมบูรณ์กว่าที่นี่ ทางโน้นน่าจะเป็นสุข มันทำให้คิดให้ระเห่ร่อนเวียนภายในใจ แล้วย้ายบ้านไปอยู่ทางโน้นย้ายบ้านไปอยู่ทางนี้ เพราะความสงสัยไม่แน่ใจ เพราะความบกพร่องขาดเขินนั่นแหละพาให้คิดให้ย้ายบ้านย้ายเรือน ถ้าเรามีความสมบูรณ์พูนผลอยู่แล้วจะย้ายไปทำไม อยู่ที่นี่มันก็สบายแล้ว คิดถึงอะไรก็มีมา ๆ เหมือนกับแก้วสารพัดนึกแล้ว จะไปอยู่ที่ไหนซึ่งดียิ่งไปกว่านี้ คนเรา ไม่อยากไปเพราะที่นี้ก็สบายแล้ว นั่น

คนเราเมื่อมีความสุขแล้วอยู่ไหนก็อยู่ได้ทั้งนั่นแหละ แต่ถ้ามีความทุกข์เดือดร้อนแล้ว โลกนี้แม้จะกว้างแสนกว้างแต่มันก็กลายเป็นโลกที่คับแคบนะ อยู่ไหนก็อยู่ไม่ได้ เพราะทุกข์บีบคั้น โลกกว้างแสนกว้างมันก็มาคับแคบอยู่ที่หัวใจนี้แหละ มันตีบตันอันต์อยู่ที่หัวใจนี้ ดิ้นรนกระวนกระวายอยู่ที่หัวใจนี้แล เพราะฉะนั้น จึงปรับปรุงใจให้ถูกต้องดีงามด้วยศีลด้วยธรรมเสียแต่บัดนี้ไปจะไม่เดือดร้อนภายหลัง ธรรมโอสถคือศีลคือธรรมมีอยู่จนนำไปรักษา ในข้อที่สามก็ได้พูดไว้แล้ว วันนี้พูดเพียงย่อ ๆ กลัวว่าเวลาจะไม่มีเพียงพอ

เรื่องของศีลของธรรมเป็นของดีเลิศประเสริฐสุดจึงนำไปประพฤติปฏิบัติ เราเป็นชาวพุทธอย่าเพียงนับถือศาสนาเฉยๆ เห็นพระก็เพียงกราบปลกๆ เมื่อมีคนถามว่าท่านถือศาสนาอะไร “ถือศาสนาพุทธ” ศาสนาพุทธเป็นยังไง “ข้าไม่รู้ ข้านับถือตามเขาเฉยๆ นั่นแหละ” ไม่ได้เรื่องได้ราวได้สารคุณอะไรจากศาสนา มีแต่ถือไม่ได้ปฏิบัติ นำออกพูดโชว์เฉยๆ เหมือนผลไม้ที่ขึ้นต้นๆ แต่ไม่เคยได้ลิ้มรสของผลไม้ที่ขึ้นต้นเลย จะรู้รสชาติได้อย่างไร ถึงผลไม้โชว์ผลไม้ก็ถือก็โชว์อยู่อย่างนั้นแหละแต่ไม่ได้กิน เหมือนลิงได้แก้ว นี่ก็ถือศาสนาพุทธ ใครถามก็ว่าถือศาสนาพุทธ เรื่องของพุทธท่านสอนว่ายังไง พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาได้เพราะเหตุผลกลไกอะไร พระสาวกได้เป็นพระอรหันต์เพราะอะไร เป็นเพราะท่านนับถือศาสนาเฉยๆ เหมอ หรือเป็นเพราะท่านปฏิบัติ ก็ต้องคิดอย่างนั้นบ้างซิ เราอยากได้ผลอันดีงามเป็นความสงบร่มเย็นแก่ตัวของเรา เราก็ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาซิ อย่างน้อยได้รักษาศีลห้านี้ก็ยังดี นี่ในข้อที่สาม ได้อธิบายให้ท่านทั้งหลายฟังย่อๆ

ศีลห้าข้อที่สามคือกาเมฯ คือจงรักภักดีและรักสงวนซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพความไว้วางใจต่อกันและกัน แม้ไม่มีเงินล้านก็ตามเถอะนำ ขอให้สามีภรรยาอยู่ด้วยกัน ฟังเป็นฟังตาย ไว้ออกไว้อใจกันได้ ไปในบ้านนอกบ้านในเมืองนอกเมืองไว้อใจกันได้ทั้งหญิงทั้งชาย คือทั้งฝ่ายสามีภรรยาจะมีความร่มเย็นเป็นสุขเพราะความไว้วางใจกันได้อย่างสนิทตายใจทั้งสองฝ่าย นี่แหละบ่อแห่งความสุขอยู่ตรงนี้ ไม่ใช่อยู่ที่เงินหมื่นเงินแสนเงินล้านนะ เงินล้านก็ล้านเถอะ ถ้าตัวเจ้าของเงินล้านประพฤติตัวไม่ดีแล้ว เงินก็กลายเป็นฟืนเป็นไฟและเป็นยาพิษเผาเจ้าของทั้งครอบครัวผิวเมียลูกเล็กเด็กแดงให้แหลกเหลวไปหมดนั่นแหละ

สมบัติเงินทองมากน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าของต่างหาก เป็นคนโง่หรือเป็นคนฉลาดเป็นคนดีหรือคนชั่ว ถ้าเป็นคนฉลาดในทางดีแล้ว มีหลายล้านกว่านั้นก็เอามาทำประโยชน์ได้หมด ถ้าไม่ฉลาด แม้จะมีเงินน้อยล้านหรือมีหลายล้านกว่านั้น ก็กลายเป็นไฟกองน้อยกองใหญ่มาเผาตัวให้แหลกแตกกระจายไปหมดนั่นแหละ มันสำคัญอยู่ที่ใจของเราจะปฏิบัติต่อตัวและต่อครอบครัวผิวเมียให้ดี หรือให้เลวประการใดต่างหาก ที่จะพาให้ดีหรือให้เลว ดังนั้น จงรักษาตนด้วยการประพฤติศีลประพฤติธรรม อย่าลืมตัวประมาท เราเองก็ร่มเย็น ครอบครัวก็เป็นสุข สมบัติมีมากน้อยก็เป็นเครื่องเสริมสุขเสริมเกียรติไม่ลุ่มจมฉิบหาย

ข้อที่สี่ เราไม่พูดอะไรไปกว้างขวางมากมายละ พูดให้พอเหมาะพอสม พูดลงในจุดของครอบครัว เพราะเราต่างคนต่างมีครอบครัวด้วยกันนี่ โทหกใครเราก็ไม่สำคัญนัก เราไม่ว่าอะไรนัก เราไม่ปรักปรำอะไรนัก เราไม่จดไม่จ่ออะไรมากนัก สำคัญอย่ามาโทหกพ่ออิหนู อย่ามาโทหกแม่อิหนู ในเรื่องซู้ๆ สาวๆ ก็แล้วกัน นี่สำคัญมากนะ ไปเถลไถลนอกบ้านนอกเรือนมาแล้ว มองดูท่าทางมีพิรุณด้อมๆ มองๆ เหมือนขโมยจะเข้าบ้าน ดูท่าทางมันก็

ขโมยเราดี ๆ อยู่แล้ว พอเมียถามอะไรนั่น ไปอะไรมา “อย่า ๆ ถามฉันนา ฉันไปเยี่ยมเพื่อนต่างหาก” อีกฝ่ายหนึ่งเอาใหญ่ ถูกชักเยื่อมเพื่อนอะไรกัน เพื่อนหญิงหรือเพื่อนอะไร “เพื่อนชะ.ว.ย. เพื่อนชาย” นั่นมันหาเรื่องแก้ตัว แก้ไปเท่าไรก็ติดไปหมดละซี เพราะโกหกพูดต้องติดอ่าง

ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น ความจริงมันไปหาขโมยมาแล้วนี่ นี่ละการโกหก โกหกใครก็ตามอย่าเอาเรื่องชั่วช้าลามกมาโกหกพ่ออิหนูแม่อิหนูก็พอ นี่เป็นของสำคัญ ความโกหกอันนี้ร้ายแรงมาก ร้ายแรงมากกว่าความโกหกอย่างอื่นสำหรับครอบครัวนะ การไปโกหกใครก็ไม่เป็นไร บางคนยังชอบให้โกหกด้วยเพราะสนุกดี แต่มาโกหกครอบครัวเจ้าของด้วยความไม่ดีของตัวเองนี่เสียมากทีเดียว และเจ็บแสบมากด้วย ดีไม่ดีบ้านแตกสาแหรกขาดโน่น เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงอย่าคิดอย่าทำ จะไม่นำความโกหกมาโกหกกัน จะไม่นำไฟมาเผากัน จงคิดและทำแต่สิ่งเป็นสิริมงคลต่อกันและครอบครัว เราจะเป็นสุขยิ่งกว่ามีเงินล้านแต่นำไฟมาเผาเป็นไหน ๆ

ท่านทั้งหลายอยากเห็นหอวิมานไหม ถ้าอยากเห็นหอวิมาน ให้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน พ่ออิหนูแม่อิหนูให้ซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน นั่นละหอวิมานของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าไปหาหอวิมานกับแม่อิหนูพ่ออิหนูตัวแสบกลางบ้านนะ นั่นละมันจะตายตรงนั้นนะ พอกลับมาแม่อิหนูเอาไม้ฟาดแข้งแหลก เข้าใจไหมฝ่ายแม่บ้านแม่อิหนูนะ ถ้าแฟนคือพ่ออิหนูทำตัวแบบสุนัขหน้าคะนองละก็ หลวงตาบ๊วจะบอกให้นะ ให้เตรียมไม้ไว้ดี ๆ นะ พอมาแล้วไม่ต้องพูดพาล่ามทำเพลงอะไรละ ใส่เปรี้ยวเข้าไปหน้าแข้งนั่นเลย อย่าอ้อมแวงนะ แข็งหักแล้ววันหลังจะไม่ได้ไป เข้าใจไหม ถ้ามันยังไปได้อีก ฟาดแข้งข้างหนึ่งเข้าอีกสองแข้ง เมื่อหักทั้งสองแข้งแล้วคงไม่กล้าคลานออกนอกบ้านแหละ เอามันร้องโอย ๆ เชียวละเข้าใจไหม นี่คือวิชาดัดสันดานแฟนตัวเก่ง นี่เป็นข้อที่สี่

ข้อที่ห้า เวลานี้ชาวพุทธเรากำลังกำเริบกันเรื่องน้ำบ้ำ สุราคือน้ำบ้ำ ยังไม่รู้ที่อยู่หรือว่าน้ำบ้ำ เอ้า ถ้าอยากจะรู้จักให้อะมากินเดี๋ยวนี้ซี คนดี ๆ ก็เป็นบ้ำได้อย่างสด ๆ ร้อน ๆ นี่มันวิเศษวิโสอะไรกับน้ำสุรานั้น นักปราชญ์ทั้งหลายที่เป็นหลักอันร่มเย็นของโลก ที่รื้อขนสัตว์ทั้งหลายผู้ตกทุกข์ให้มีความสงบร่มเย็นเป็นสุขเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้ มีแต่ผู้ตำหนิสุรานั้น นอกจากเทวทัตผู้ทำลายศีลธรรมอันดีงามของโลกเท่านั้นจะชมเชยสุรา เราจะเป็นเทวทัต หรือจะเป็นศิษย์ตถาคตเราก็ควรพิจารณาตัวเองแต่ละราย

ปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดไปที่ใด ถ้าไม่มีสุราออกหน้าออกตาแล้ว สังคมนั้นรู้สึกว่ามันเหงาหงอยราวกับบ้ำไม่มีในสังคมนั้น ถ้าสังคมใดมีสุราออกโชวันนั้นโชวันนี้รู้สึกว่าสง่าผ่าเผยรื่นเริงด้วยบ้ำ แม้สมาคมของพระก็ตามเถอะ ถ้าลองเอาน้ำบ้ำมาวางนี้ ภาษาอีสานว่า คนนั้นจอกหนึ่ง คนนี้จอกหนึ่ง คือคนนั้นแก้วหนึ่ง คนนี้แก้วหนึ่ง หลวงตาบ๊วแก้ว

หนึ่ง ฟาดลงไป พวกนี้ตีกันแหลกลัมระนาว หลวงตาบัวเก่งมากตีคนลัมระนาว เพราะน้ำบ้า ฟาให้กล้าหาญตีคนไม่เลือกหน้า ที่นี้มันเลยเป็นบ้าไปหมดกระทั่งหลวงตาบัว

สุรามันเป็นของดีแล้วหรือ เอ้า พิจารณาซิ เรายกตัวอย่างให้เห็นชัด ๆ อย่างนี้แหละ เอ้า ถ้าว่านี่ไม่เป็นบ้าแล้ว เอามาลองดูเดี๋ยวนีซิ ท่านทั้งหลายกินกันเดี๋ยวนีเพื่อให้เห็นผลทันตา ถ้าว่าหลวงตาบัวพูดโกหกป่าเถื่อน คนโน้นแก้วหนึ่ง คนนี้แก้วหนึ่ง หลวงตาบัวสองแก้ว เพราะเป็นอาจารย์เขา ฟาดสองแก้วแล้วที่นี้ตีท่านทั้งหลายแหลกหมด หลวงตาบัวนะ ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนไม่กินสุราไม่ตีคน ดูกี่ดูไปเฉย ๆ ที่นี้พอกินสุราเข้าไปแล้วฟาดคนแหลกเลย หลวงตาบัว นั้นเห็นไหม มันดีไหมสุราควรพิจารณา หรือว่ากินสุราแล้วมันเกิดความอาจหาญ ก็คนอาจหาญเพราะความเมาสุรานี้คือคนบ้า คนตี ๆ ก็อาจหาญได้และอาจหาญอย่างมีเหตุมีผลดีกว่าคนเมาสุราเป็นไหน ๆ ขอให้อาจหาญด้วยเหตุด้วยผลนั่นแล ดีกว่าอาจหาญด้วยการเมาสุราซึ่งคอยจะเสียท่า่ายเดียว ไม่ใช่เป็นของดี คนมีเหตุมีผลและปลอดภัยคือคนไม่เมาสุรา

คนเมาสุราหาเหตุผลไม่ได้ ชอบไม้ชอบคุด เก็บความลับไว้ไม่ได้ อะไร ๆ นำออกมาเปิดเผยและกระจายหมดไม่มีเหลือ แม้เง่แสลงก็ว่าตัวฉลาดที่สุดไม่มีใครสู้ ก็คือคนเมาสุรา และเสียท่าเร็วที่สุดก็คือคนเมาสุรา พิจารณาซิ มันเป็นของดีแล้วหรือ สุรามีน้อย มันทำลายมนุษย์เราได้ขนาดไหน เงินค่าสุราแก้วหนึ่งราคาเท่าไร คน ๆ หนึ่งคุณค่าราคาเท่าไร สุรานั้นมันทำลายคน ทำไมไม่คำนึงคำนวณผลได้ผลเสียของสุรา พอมีทางประหยัดทรัพย์ ประหยัดคนไม่ให้เสียไปเพราะสุราดังที่เป็นมาและเป็นอยู่นี้ เราไม่ต้องพูดถึงไกลใกล้อะไรหรอก เราเอาเฉพาะวงของเรา ๆ นี้แหละ ถ้าหากสุราได้ห่างไกลไปแล้ว คนนั้นจะเริ่มเป็นคนขึ้นมา ถ้าสุราใกล้เข้ามา ๆ คนนั้นเริ่มใกล้จะเป็นบ้าแล้วนะนั่นนะ พอสุราเข้าถึงปาก บ้าก็ขึ้นถึงปากเลย สติสติไม่ทราบหายไปไหน เหลือแต่บ้าเต็มตัวเต็มปาก คุดไม้ไม่มียางอาย

ศีลเพียงทำข้อนี ถ้าเราได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เราจะชื่อว่าเป็นชาวพุทธได้เป็นอย่างดี ผลก็ร่มเย็นทั้งตัวและครอบครัว แต่นี้มักมีแต่นับถือศาสนาพุทธ ๆ หาเรื่องหาราวเป็นพุทธอะไรไม่ได้ มักมีแต่เรื่องเป็นขำตลกกับพุทธ เรื่องเป็นขำตลกกับตัวเอง แล้วจะว่าถือศาสนาพุทธที่ตรงไหน นี่ซิมันสำคัญ ถ้ามที่ไหนรายใดมีแต่ถือศาสนาพุทธ แต่ความสนใจกับพุทธมีน้อยมาก นอกจากทุ่มเทไปทางอื่นเสียจนแหลก วันหนึ่งคืนหนึ่งมีแต่เรื่องทุ่มเทไปที่จะเอาผลกำไรลงพื้นนี้ ลงใต้กันเทวทัต ไม่ได้เอาผลกำไรที่จะเป็นคนดีคนดี เป็นความสุขร่มเย็นอะไรจากศาสนาเลย พิจารณาซิ แล้วพยายามตั้งใจประพฤติปฏิบัติถ้าอยากเห็นคนดีมีความสุข คือตัวเราเองนั่นแล

วันนี้ได้อธิบายธรรมะในแง่ต่าง ๆ ให้ท่านทั้งหลายฟัง และธรรมะประเภทนี้ก็ไม่ค่อยได้อธิบายบ่อยนักนะ ถ้าคนไม่มีวาสนาก็คงไม่ได้ฟังธรรมะของพระพุทธเจ้าแบบนี้ หลวงตาบัวไม่มีวาสนาก็ไม่ได้เทศน์ให้ท่านทั้งหลายฟัง เพราะฉะนั้น พวกเราทั้งสองฝ่ายนี้นับว่ามีวาสนานะเข้าใจไหม ให้พากันนำธรรมที่อธิบายนี้ไปประพฤติปฏิบัติ วันหนึ่งคืนหนึ่งอย่าลืมระลึกถึงพุทโธ ธัมโม สังโฆ และอย่าหาเรื่องใส่ตนว่ายุ่งไม่มีเวลาระลึกบำเพ็ญ ก็เวลาตั้งแต่ตื่นขึ้นมาจนถึงเข้านอนหลังเป็น ๒๔ ชั่วโมง เอาไปไหนหมด พิจารณาซิ ถ้าเราจะเป็นนักโศกโศกกับเราเพื่อคุณงามความดีสำหรับเราแล้ว เราก็มีทางที่ชนะเราได้ พอจะมีเวลาประพฤติศีลธรรมเท่าที่ควร ที่ว่าไม่มีเวลา นั้นก็เลสมันกันทำ ไม่ให้ทำต่างหาก ถ้าเป็นเรื่องเหลวไหลแล้วมันไม่มีคำว่า “ไม่มีเวลา” เอาได้ทั้งวันทั้งคืน ตายก็ไม่เป็นไร นี่เรื่องของกิเลส มันไม่ยอมผ่อนผันให้ใครง่าย ๆ มันไม่ผ่อนผันสั้นยาวให้ใครเลย มีแต่บีบแต่มัดเข้าไปโดยลำดับ และถูกมันกล่อมให้หลับอยู่ตลอดเวลา จะตายมิตายแห้งยังว่าตัวดี มีวันคืนยึดยาวนานอยู่เรื่อยไป ไม่คิดว่าจะจะเป็นจะตายวันไหนเมื่อไร

เราจึงควรมีศีลธรรมนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่ออ่านดูตัวเรา จะได้รับความบกพร่องหรือสมบูรณ์ของเรา วันหนึ่งคืนหนึ่ง เวลาที่จะนำมาสวดมนต์ไหว้พระนั่งภาวนาทำใจให้สงบเยือกเย็นและเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองทำไมเวลาจะหาไม่ได้ จะทำไม่ได้ เวลาไปไหนหมดถึงว่าไม่มีเวลา เกิดมาก็เกิดกับเวลาแท้ ๆ เกิดเวลาเท่านั้น ตกฟากเวลาเท่านั้น เราเกิดกับเวลา อยู่กับเวลามาจนกระทั่งถึงปานนี้ ทำไมเวลาไม่มีเพื่อทำความดี ถ้าเราไม่เฝ้าต่อเวทมนต์ของกิเลสจนเกินไป ถ้าเราพอใจหาเวลาเวลามาทำประโยชน์แก่ตน ไม่ให้กิเลสแย่งไปกินเสียหมด ต้องได้วันหนึ่งเวลาใดแน่นอน เอาให้ได้นะท่านทั้งหลาย ของดีมีค่าคือธรรมคือเรา เอาให้ได้ทุกคน ไม่ได้มากก็ได้ได้น้อย เกิดมาในท่ามกลางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นของเลิศแล้ว ทำไมเราจึงจะกลายเป็นคนเลวในท่ามกลางศาสนาได้ละ ทั้ง ๆ ที่เราเป็นชาวพุทธ ใช้ไม่ได้ จงเอาให้ใช้ได้ ใช้ได้ดีและดีมาก จะได้ภูมิใจในตัวเราเอง ดีกว่าไปภูมิใจกับคนอื่นซึ่งตนเองก็เสียใจว่าไม่มีอะไรที่น่าภูมิใจเหมือนเขา

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแก่เวลา จึงขอยุติเพียงแค่นี้